

Inflacja zmieniła konsumpcję

W SKRÓCIE:

- W połowie 2022 przyglądaliśmy się różnicom w inflacji CPI pomiędzy różnymi typami gospodarstw domowych, m.in. aby przybliżyć oficjalną miarę do „osobistej” inflacji każdego z nas (por. Makro Fokus: „[Inflacja inflacji nierówna](#)”). Tym razem kontynuujemy naszą analizę przyglądając się zmianom struktury koszyka inflacyjnego dla poszczególnych grup gospodarstw domowych, które nastąpiły między 2022 a 2023. Odzwierciedlają one faktyczne zmiany w strukturze konsumpcji między 2021 a 2022 (wagi w koszyku inflacyjnym na dany rok są ustalane na podstawie struktury spożycia w roku poprzednim).
- W 2022 konsumenci ograniczyli udział wydatków na łączność oraz napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe we wszystkich typach gospodarstw domowych. W przypadku pozostałych wydatków zmiany w strukturze konsumpcji były zróżnicowane w zależności od typu towaru/usługi oraz od typu gospodarstwa domowego.
- Największy wzrost udziału odnotowano dla wydatków na restauracje i hotele – dotyczy to konsumentów z gospodarstw domowych pracujących i rolników. W przypadku restauracji i hoteli to zapewne efekt popandemicznego otwarcia gospodarki.
- Mocno wzrósł także udział wydatków na transport dla konsumentów z gospodarstw domowych rolników i nieaktywnych zawodowo. Tutaj jest to zapewne kombinacja szoku energetycznego oraz działań osłonowych w ramach tarcz antyinflacyjnych w 2022.
- Siła reakcji konsumentów na zmieniające się ceny zależy od tego, jak mocno zmieniają się ceny różnych towarów/usług dla różnych konsumentów (tzw. efekt dochodowy), a także od tego, dla których konkretnie towarów/usług zmiany inflacyjne następowały (tzw. efekt substytucyjny). Ważna jest także zmiana upodobań konsumentów.
- Nasze szacunki wskazują, że najmocniejsze efekty dochodowe i substytucyjne wystąpiły w kategoriach żywność, użytkowanie mieszkania i transport, czyli kategoriach objętych najsilniejszymi szokami cenowymi w 2022. Oba efekty praktycznie się zniwelowały (ujemny dochodowy z dodatnim substytucyjnym), przez co zmiana udziału wydatków na te towary/usługi niewiele się zmieniła. To wskazuje, że są to dobra pierwszej potrzeby – konsumenci nie mogą istotnie zmniejszać ich zakupów.
- Z drugiej strony łączność, napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe to dobra, dla których efekty dochodowy i substytucyjny są jednocześnie ujemne. To sugeruje, że konsumenci mogli świadomie zrezygnować z ich konsumpcji, aby podtrzymać wydatki na inne towary/usługi. W przypadku łączności dochodzi zapewne zmiany preferencji konsumentów – ze względu na okres popandemiczny i spadek zapotrzebowania na kontakty zdalne.

1. Zróżnicowanie inflacji w różnych typach gospodarstw domowych

Inflacja CPI dla różnych typów gospodarstw domowych odzwierciedla różnice w ich wzorcach konsumpcyjnych (bo ceny konsumowanego dobra są, co do zasady, takie same dla wszystkich). Biorąc pod uwagę dane dla gospodarstw domowych pracowników (na wykresach „P”), samozatrudnionych („S”), rolników

Zespół Analiz Makroekonomicznych

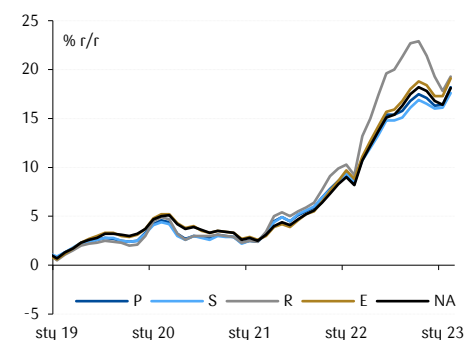
analizy.makro@pkobp.pl

tel. 22 521 81 34

@PKO_Research

www.pkobp.pl/centrum-analiz

Inflacja wg typów gospodarstw domowych

Źródło: GUS, PKO Bank Polski. P – pracujący; S – samozatrudnieni; R – rolnicy; E – emeryci i renciści; NA – utrzymujący się z pozarobkowych źródeł.

(„R”), emerytów i rencistów (dalej w skrócie nazywanych „emeryci”, na wykresach „E”) oraz utrzymujących się z niezarobkowych źródeł („nieaktywni”, „NA”) widać, że w 2022 inflacja była najwyższa dla gospodarstw domowych rolników (średniorocznie wynosząc 17,6%), a najniższa dla samozatrudnionych (13,7%) i pracujących (14,0%). Największa różnica między najwyższą a najniższą inflacją dla różnych typów gospodarstw domowych wystąpiła we wrześniu 2022, wyniosła wtedy 6,6pp. W całym roku wyniosła przeciętnie 4,0pp i była najwyższa od 2004. Utrzymujące się zróżnicowanie tendencji inflacyjnych „unormowało” się na początku 2023 - różnica między najwyższą a najniższą inflacją w różnych typach gospodarstw domowych w styczniu i w lutym 2023 wyniosła 1,7pp.

Największy wkład do zróżnicowania inflacji wg typów gospodarstw domowych w 2022 miała kategoria użytkowanie mieszkania i nośniki energii. Wprowadzone od początku 2023 regulacyjne działania (m.in. zamrożenie cen części nośników energii) sprawiło, że różnice w poziomach inflacji w tej kategorii dla różnych typów gospodarstw domowych wyraźnie się zmniejszyły (por. wykres).

2. Koszyk inflacyjny w różnych typach gospodarstw domowych

Koszyki inflacyjne dla poszczególnych typów gospodarstw domowych co do zasady wykazują pewne cechy wspólne.

Tabela 1. Koszyk inflacyjny w 2023 według typów gospodarstw domowych

%	Pracownicy (P)	Samozatrudnieni (S)	Rolnicy (R)	Emeryci i renciści (E)	Nieaktywni (NA)
ŻYWNOŚĆ I NAPOJE BEZALKOHOLOWE	25,42	22,85	30,52	31,35	31,10
NAPOJE ALKOHOLOWE I WYROBY TYTONIOWE	6,58	5,83	6,62	3,05	3,15
ODZIEŻ I OBUWIE	4,60	4,80	4,73	2,78	4,08
UŻYTKOWANIE MIESZKANIA LUB DOMU I NOŚNIKI ENERGII	17,96	16,06	17,51	25,37	20,63
WYPOSAŻENIE MIESZKANIA I PROWADZENIE GOSPODARSTWA DOMOWEGO	5,18	6,22	5,37	4,84	4,39
ZDROWIE	4,67	4,76	4,99	9,04	4,97
TRANSPORT	10,44	10,33	12,92	7,10	12,74
ŁĄCZNOŚĆ	4,45	4,04	4,52	4,51	5,05
REKREACJA I KULTURA	6,36	7,64	3,82	4,89	5,19
EDUKACJA	1,48	1,91	0,54	0,09	1,43
RESTAURACJE I HOTELE	7,39	9,81	3,47	1,85	2,20
INNE TOWARY I USŁUGI	5,47	5,75	4,99	5,13	5,07

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

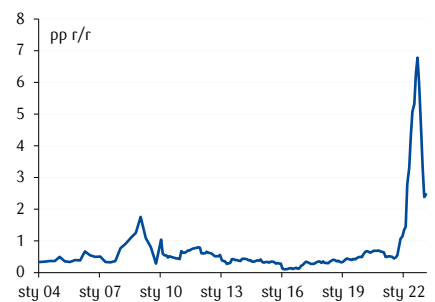
Największy udział w koszykach inflacyjnych w przypadku wszystkich typów gospodarstw domowych ma kategoria żywność i napoje bezalkoholowe (25,42%-31,35%). Dwie kolejne to użytkowanie mieszkania i nośniki energii oraz transport. W przypadku gospodarstw domowych emerytów widać wyraźną różnicę w udziałach użytkowania mieszkania i nośników energii (25,37%, wyraźnie powyżej udziału dla pozostałych typów gospodarstw domowych sięgającego 16,06%-20,63%). Udział transportu w grupie emerytów jest natomiast najniższy (7,10% wobec 10,33%-12,92% dla pozostałych). Podobnie odmienne wzorce konsumpcyjne emerytów widać w przypadku kategorii napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe oraz odzież i obuwie (wyraźnie niższy udział tych kategorii w koszyku inflacyjnym emerytów niż w przypadku pozostałych typów gospodarstw domowych) oraz zdrowie (tutaj wyraźnie wyższy udział kategorii w koszyku inflacyjnym).

Różnica między najniższą a najwyższą inflacją dla różnych typów gosp. domowych

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

Różnica między najwyższym a najniższym wkładem kategorii „użytkowanie mieszkania i nośniki energii” do inflacji ogółem dla różnych typów gosp. domowych

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

Duże zróżnicowanie konsumpcji widać w kategoriach usługowych: rekreacja i kultura, edukacja oraz restauracje i hotele. Tutaj różnice w udziałach w koszyku inflacyjnym są dosyć znaczne i odzwierciedlają m.in. różnice dochodowe. Większość z usług z tych kategorii to raczej dobra wyższego rzędu, czyli te, których konsumpcja jest kształtowana przez (1) stopień zaspokojenia podstawowych potrzeb gospodarstwa domowego oraz (2) dalsze możliwości wydatkowe, czyli po prostu głębokość portfeli. Udział edukacji w koszyku emerytów jest śladowy, co nie dziwi na tym etapie życia. Największy udział tych trzech kategorii w koszyku inflacyjnym mają gospodarstwa domowe samozatrudnionych, co zapewne jest odzwierciedleniem ich wyższego statusu materialnego.

Wśród pozostałych kategorii udziały łączności oraz innych towarów i usług w koszykach różnych typów gospodarstw domowych są zbliżone. Porównanie wag poszczególnych kategorii koszyka inflacyjnego dla różnych typów gospodarstw domowych zaprezentowaliśmy w załączniku 1.

3. Zmiany koszyka inflacyjnego między 2022 a 2023

Utrzymujące się przez cały 2022 zróżnicowanie inflacji dla poszczególnych typów gospodarstw domowych było jednym z czynników wzmacniających siłę reakcji struktury konsumpcji różnych typów gospodarstw na szoki cenowe w 2022.

Wśród gospodarstw domowych pracowników największy wzrost udziału w koszyku zakupowym odnotowała kategoria restauracje i hotele, co zapewne odzwierciedla powrót do przedpandemicznych preferencji. W strukturze zakupów najsilniej spadł udział kategorii napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe (możliwe, że efekt końca pandemii i przesunięcia konsumpcji do kategorii restauracje i hotele) oraz wyposażenie i prowadzenie gospodarstwa domowego (efekt końca pandemii, ale także zamrożenia rynku nieruchomości). Zmiany wag kategorii, w których ceny mocno rosły w 2022, czyli żywności, użytkowania mieszkania i nośników energii oraz transportu były znacznie mniejsze (por. wykresy w załączniku 2).

W gospodarstwach domowych samozatrudnionych największe wzrosty udziałów w koszyku inflacyjnym odnotowano dla transportu oraz restauracji i hoteli. Z drugiej strony największy spadek udziału w koszyku dotyczył napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych.

Wśród rolników największe wzrosty udziałów w koszyku odnotowały kategorie transport oraz restauracje i hotele, a największe spadki objęły użytkowanie mieszkania i nośniki energii oraz napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe.

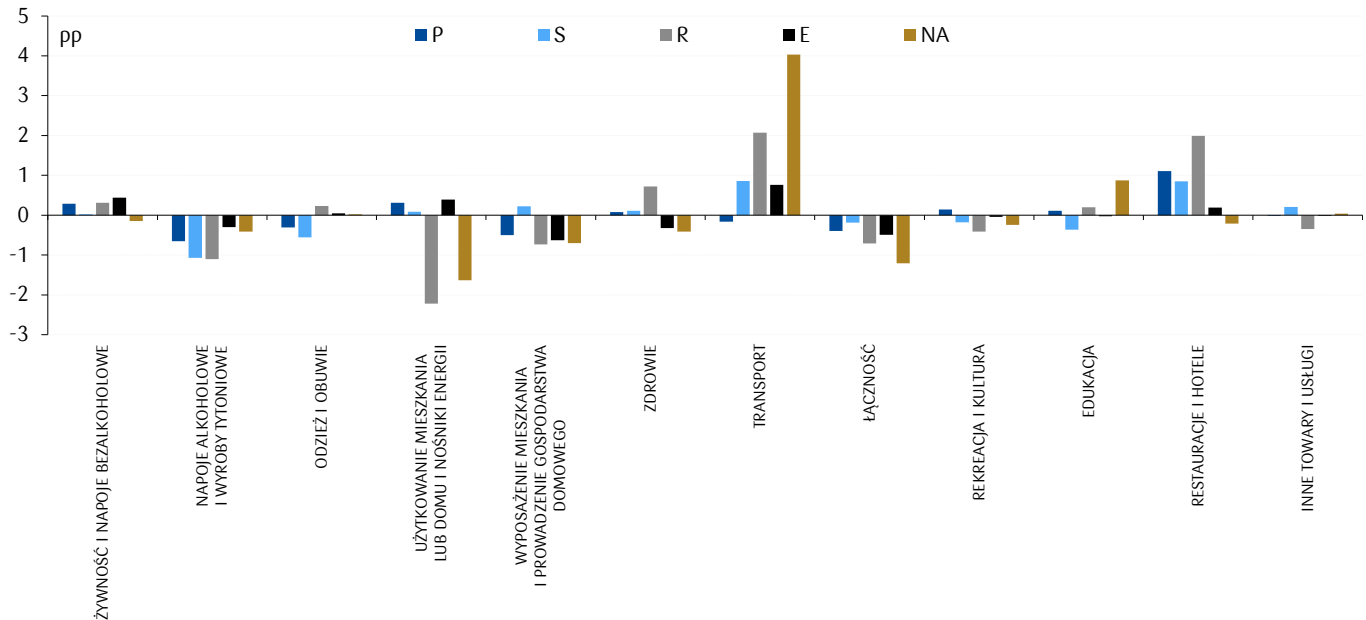
Zmiany udziałów poszczególnych kategorii **w koszyku inflacyjnym emerytów** były najmniejsze – w ich przypadku struktura konsumpcji okazała się być najbardziej stabilna wśród wszystkich typów gospodarstw domowych. Najsilniej wzrósł udział transportu, a najsilniej spadł udział wydatków na wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego.

Wśród nieaktywnych odnotowano największą zmianę udziału pojedynczej kategorii w koszyku inflacyjnym. Waga transportu zwiększyła się o 4,03pp. Istotnie spadł udział wydatków na użytkowanie mieszkania i nośniki energii oraz łączność (por. wykres na następnej stronie).

Patrząc od strony poszczególnych kategorii inflacyjnych, **udziały napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych oraz łączności obniżyły się we wszystkich typach gospodarstw domowych**. Były to jedyne kategorie, gdzie kierunek zmian był identyczny dla wszystkich typów gospodarstw. Wśród kategorii, gdzie w 2022 ceny rosły najmocniej, czyli żywności, użytkowania mieszkania i nośników energii oraz transportu, zmiany udziału w koszykach inflacyjnych były różnokierunkowe wśród różnych typów gospodarstw domowych. Udział żywności w koszyku nieaktywnych obniżył się, podczas gdy wzrósł w pozostałych przypadkach. W przypadku użytkowania mieszkania i nośników energii odnotowano głębokie spadki udziału w koszyku dla rolników i nieaktywnych, przy lekkich wzrostach w pozostałych typach gospodarstw. Udział transportu w koszyku pracujących obniżył się, podczas gdy dla pozostałych typów gospodarstw domowych istotnie wzrósł.

Zmiana struktury koszyków odzwierciedla interakcje dwóch efektów: dochodowego i substytucyjnego. Efekt dochodowy dotyczy zmiany relatywnej siły nabywczej dochodów gospodarstw domowych wskutek różnych wzrostów cen poszczególnych kategorii inflacyjnych. Efekt substytucyjny odzwierciedla chęć utrzymania niezmiennego poziomu „zadowolenia” z konsumpcji, mimo spadku siły nabywczej dochodów oraz niezależne od dochodów zmiany preferencji.

Zmiany wag kategorii inflacyjnych między 2022 a 2023

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

Nasze szacunki¹ wskazują (por. załącznik 3), że najmocniejsze efekty dochodowe wystąpiły w kategoriach żywność oraz utrzymanie mieszkania i transport, czyli kategoriach objętych najsilniejszymi szokami cenowymi w 2022. Dotyczy to wszystkich typów gospodarstw domowych. Efekty dochodowy i substytucyjny były w przypadku tych kategorii różnokierunkowe, co potwierdza, że dobra i usługi konsumowane w tej części koszyka inflacyjnego mają charakter podstawowy – gospodarstwa domowe niechętnie obniżają ich konsumpcję.

W odniesieniu do użytkowania mieszkania i nośników energii uwagę zwraca fakt, że w przypadku rolników i nieaktywnych efekty substytucyjne nie były wystarczające, aby zneutralizować wpływ rosnących cen na konsumpcję w tej kategorii. Z drugiej strony, silne efekty substytucyjne w kategorii transport dla tych dwóch grup gospodarstw domowych wskazują, że mogła nastąpić istotna zmiana zachowań konsumpcyjnych wśród rolników i nieaktywnych (przesunięcie konsumpcji między tymi częściami koszyka inflacyjnego).

W przypadku kategorii, w których odnotowano spadek udziału w koszyku dla wszystkich typów gospodarstw – czyli dla napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych oraz łączności – efekt dochodowy i substytucyjny są jednokierunkowe. To może sygnalizować, że gospodarstwa domowe świadomie zrezygnowały z ich konsumpcji, aby podtrzymać ją w innych częściach koszyka inflacyjnego.

Zmiana wag w koszykach inflacyjnych dla kategorii edukacja i zdrowie jest mocno zróżnicowana. W przypadku edukacji, jednokierunkowy, ujemny efekt dochodowy i substytucyjny odnotowano w gospodarstwach samozatrudnionych, co sugeruje ograniczenie konsumpcji w tym obszarze. Na drugim biegunie jest reakcja w gospodarstwach nieaktywnych, gdzie dodatni efekt substytucyjny jest znacznie

¹ Przyjęto, że zmiana struktury koszyka inflacyjnego w 2023 wobec 2022 odzwierciedlająca wyłącznie inflację dla poszczególnych jego składowych stanowi efekt dochodowy. Proxi efektu substytucyjnego wyznaczono rezydualnie, jako różnicę między faktyczną zmianą udziału poszczególnych elementów koszyka inflacyjnego a zmianą wynikającą z efektu dochodowego.

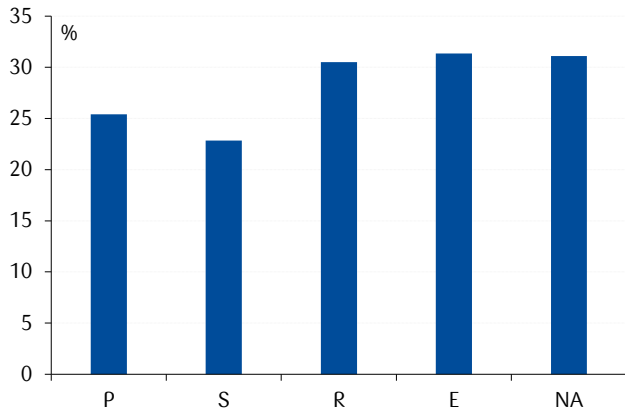
silniejszy niż ujemny efekt dochodowy. Być może jest to związane z uzupełnianiem kwalifikacji w celu zwiększenia dochodów na rynku pracy.

Znaczącą przewagę efektu substytucyjnego nad dochodowym w grupie gospodarstw rolników odnotowano w kategorii zdrowie. Duża przewaga pozytywnego efektu substytucyjnego nad dochodowym wystąpiła także w przypadku kategorii restauracje i hotele dla gospodarstw pracowników, samozatrudnionych oraz rolników. To może być związane z większą konsumpcją usług HoReCa w 2022, gdy obostrzenia pandemiczne były praktycznie całkowicie zniesione (w przeciwieństwie do 2021).

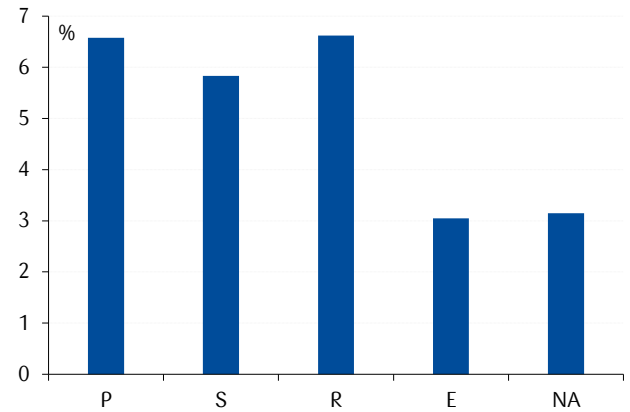
Załącznik 1.

Wagi w koszyku inflacyjnym dla poszczególnych typów gospodarstw domowych w 2023 (P- pracownicy, S - samozatrudnieni, R - rolnicy, E - emeryci i renciści, NA - nieaktywni)

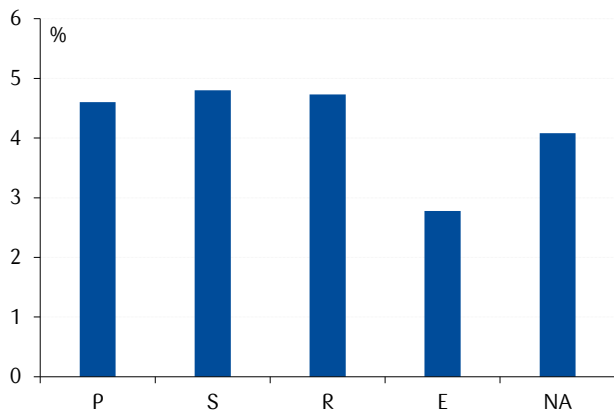
Żywność i napoje bezalkoholowe

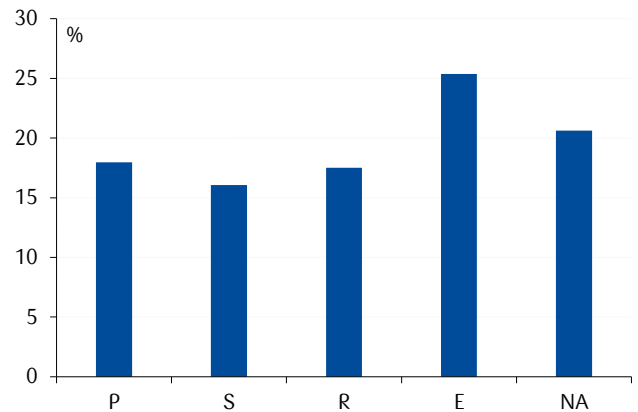
Napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe

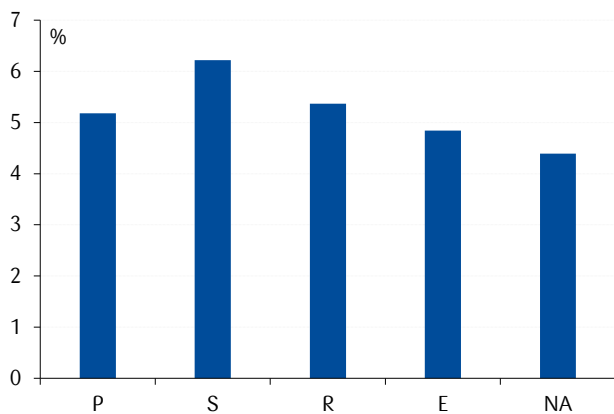
Odzież i obuwie

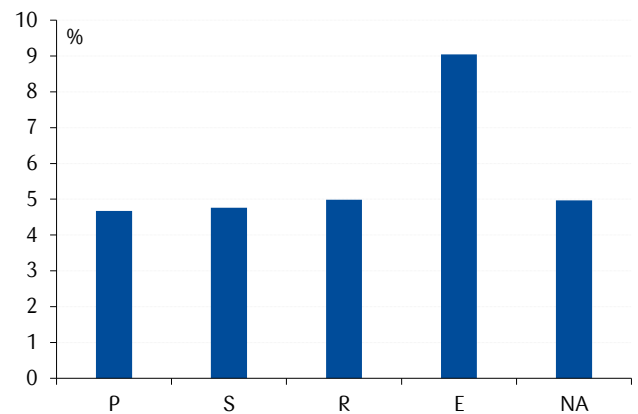
Użytkowanie mieszkania i nośniki energii

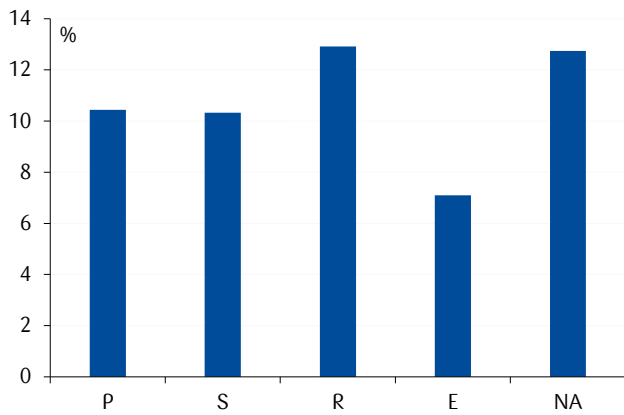
Wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego

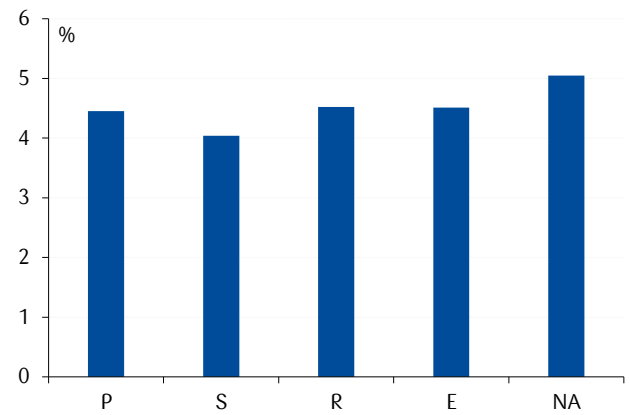
Zdrowie

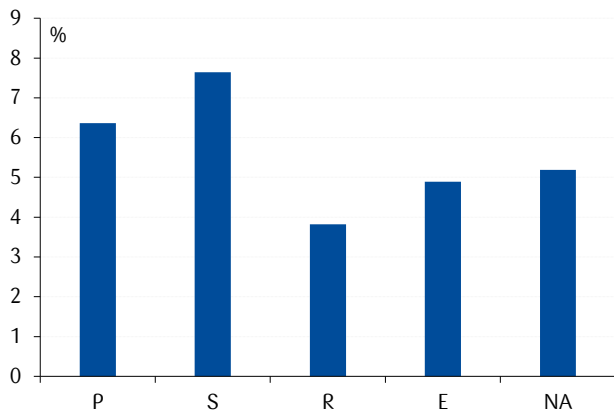
Transport

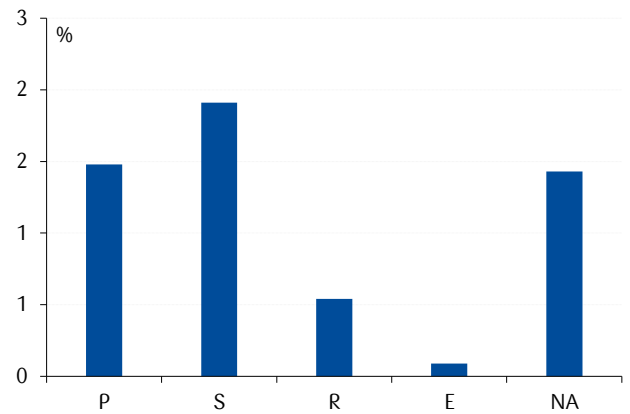
Łączność

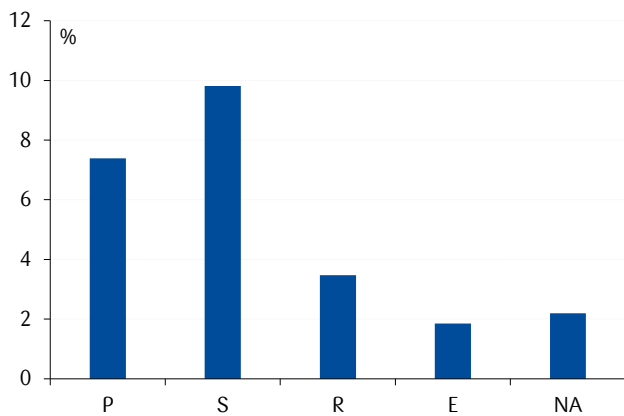
Rekreacja i kultura

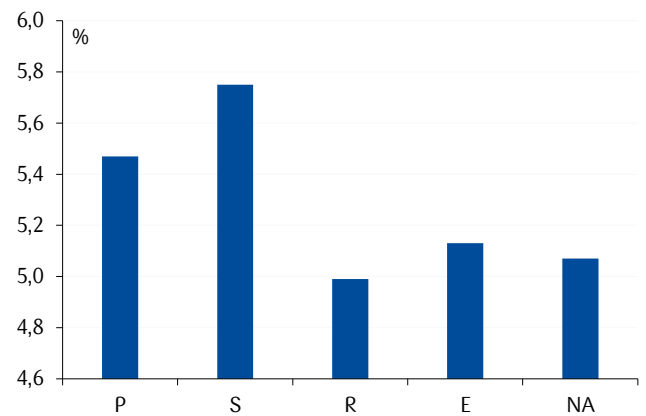
Edukacja

Restauracje i hotele

Inne towary i usługi

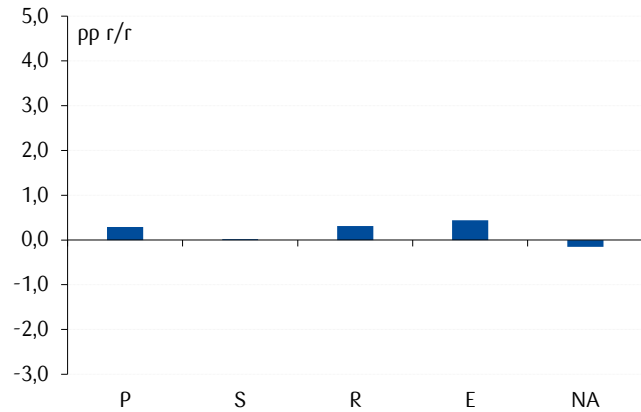

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

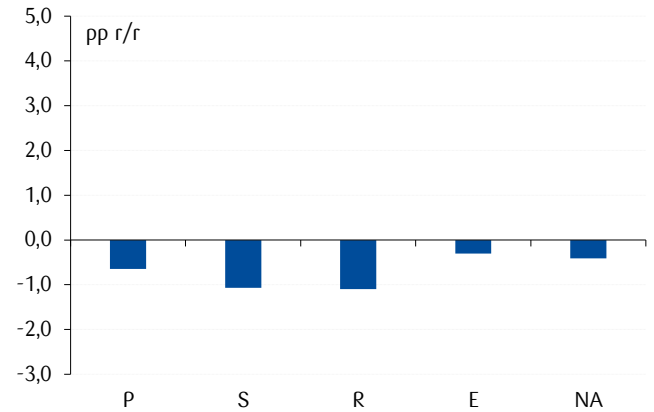
Załącznik 2.

Zmiany wag w koszyku inflacyjnym dla poszczególnych typów gospodarstw domowych między 2022 a 2023
(P- pracownicy, S – samozatrudnieni, R – rolnicy, E – emeryci i renciści, NA – nieaktywni)

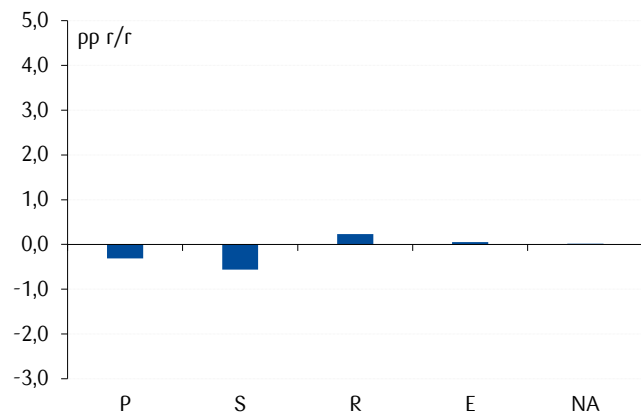
Żywność i napoje bezalkoholowe

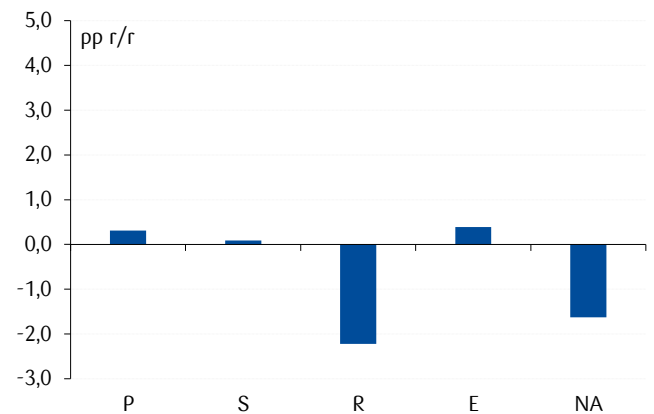
Napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe

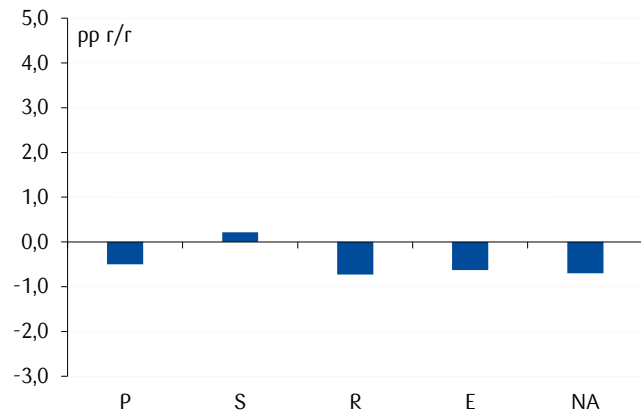
Odzież i obuwie

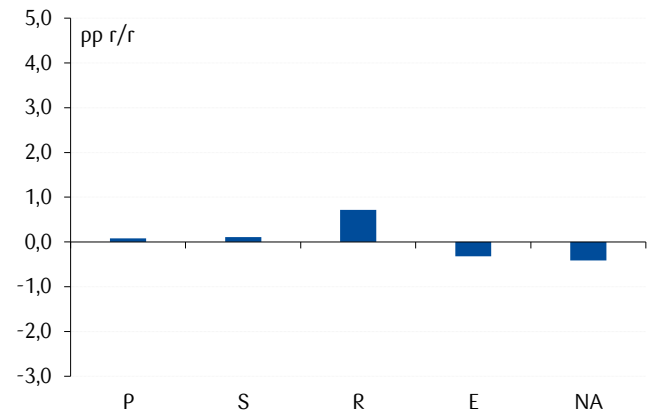
Użytkowanie mieszkania i nośniki energii

Wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego

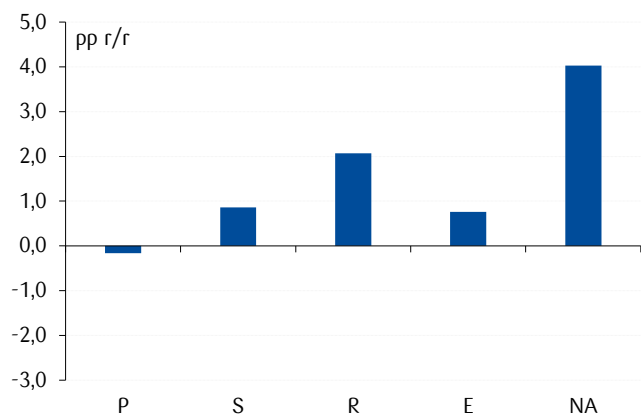

Zdrowie

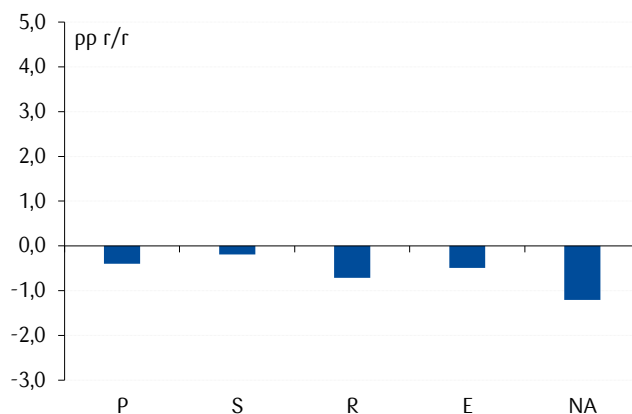

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

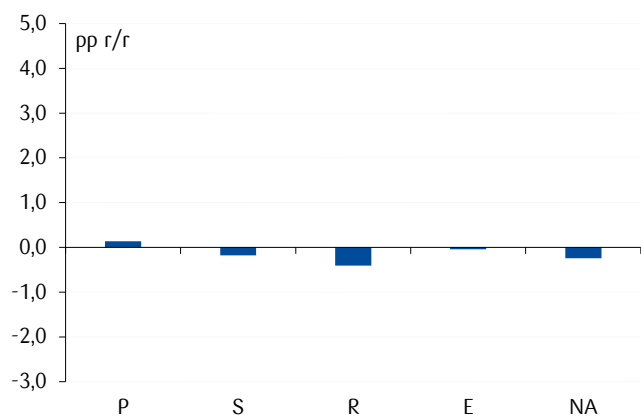
Transport

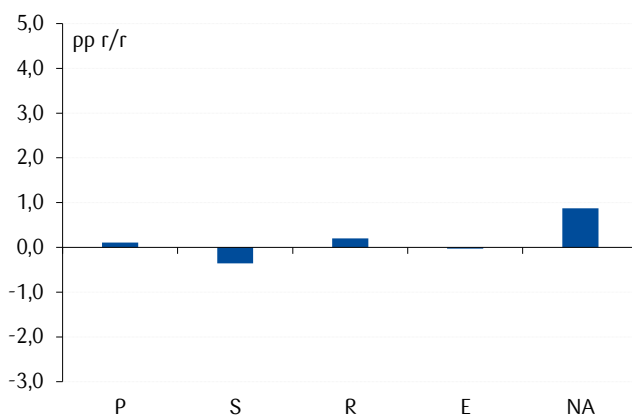
Łączność

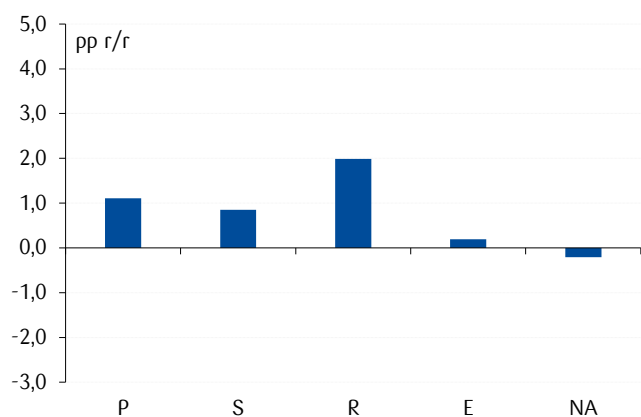
Rekreacja i kultura

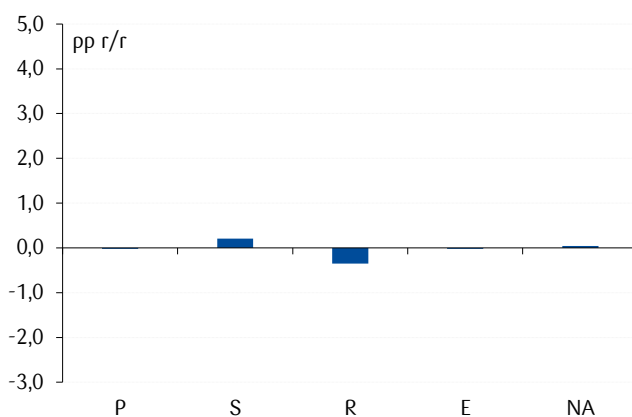
Edukacja

Restauracje i hotele

Inne towary i usługi

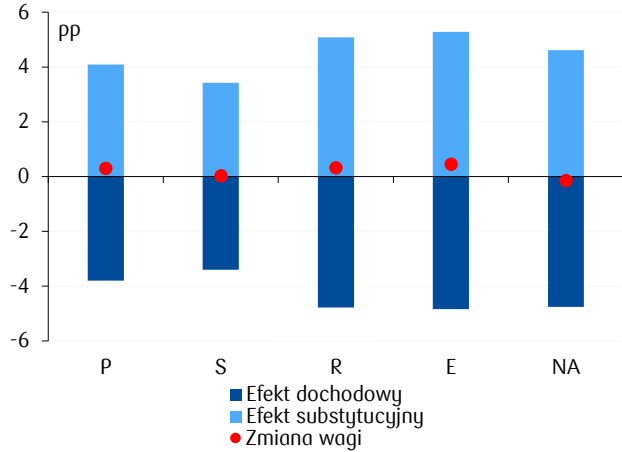

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

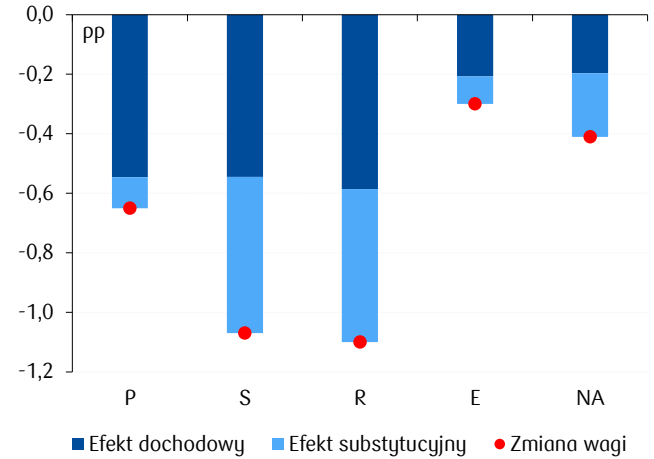
Załącznik 3.

Efekty dochodowe i substytucyjne zmiany wag w koszyku inflacyjnym między 2022 a 2023 dla poszczególnych typów gospodarstw domowych (P- pracownicy, S – samozatrudnieni, R – rolnicy, E – emeryci i renciści, NA – nieaktywni)

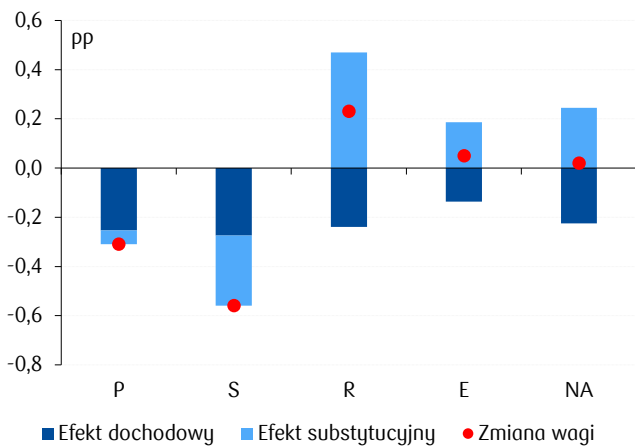
Żywność i napoje bezalkoholowe

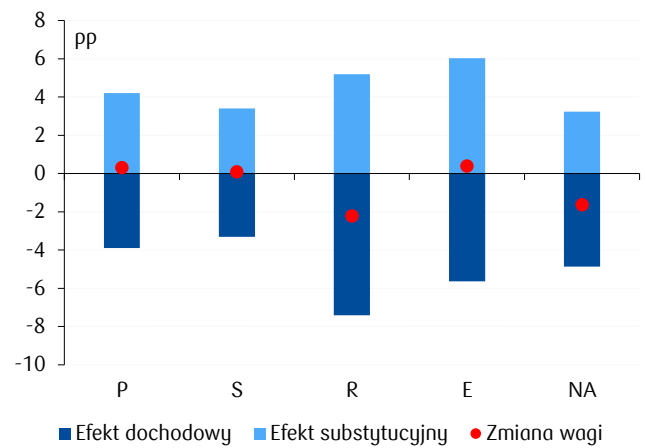
Napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe

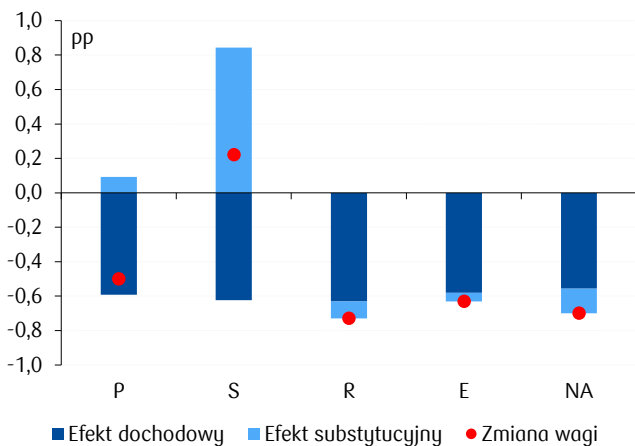
Odzież i obuwie

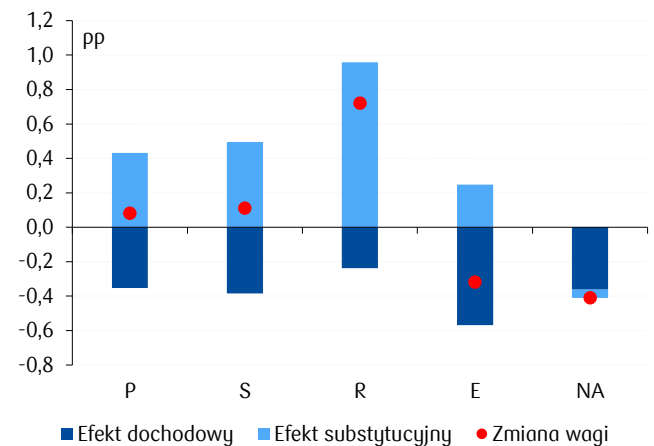
Użytkowanie mieszkania i nośniki energii

Wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego

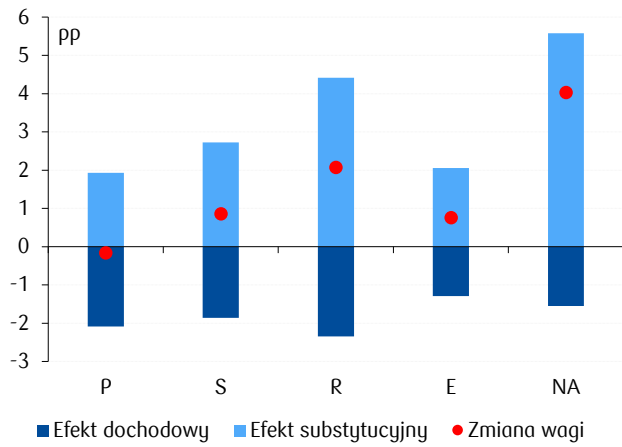

Zdrowie

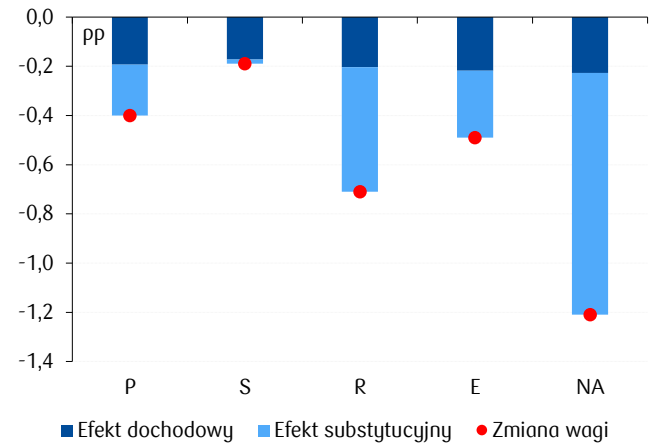

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

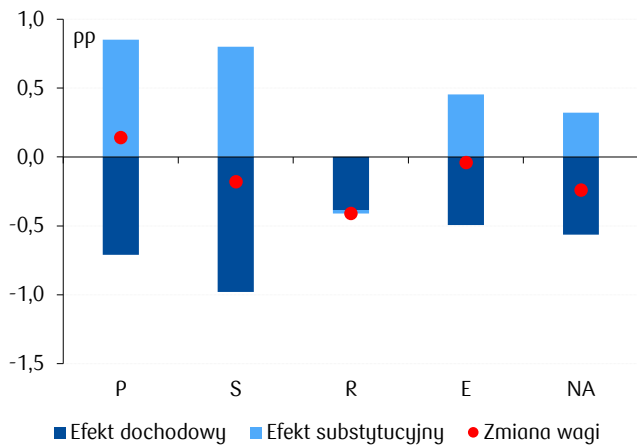
Transport

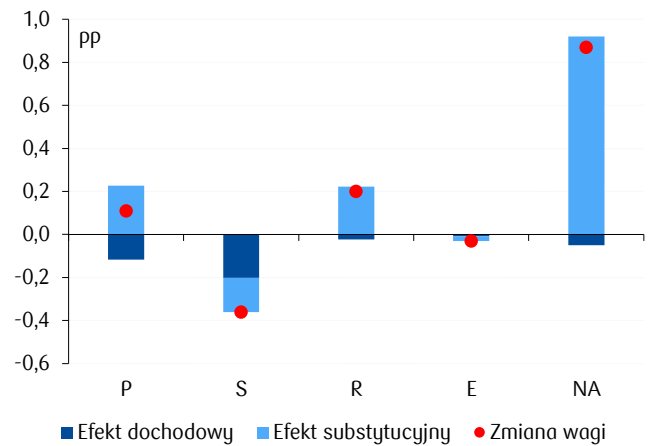
Łączność

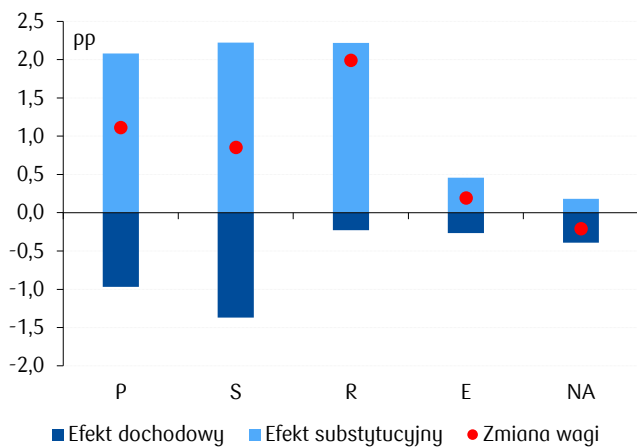
Rekreacja i kultura

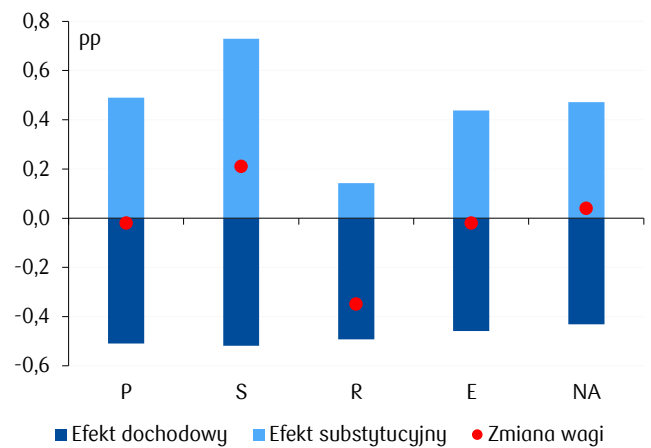
Edukacja

Restauracje i hotele

Inne towary i usługi

Źródło: GUS, PKO Bank Polski.

